

TURAN AKINCI

GALATA

İstanbul'un
700 Yıllık
Karakutusu

Remzi Kitabevi

TURAN AKINCI 1952 yılında İstanbul'da doğdu. Yeniköy İlkokulu'nun ardından 1971'de İstanbul Erkek Lisesi'nden mezun oldu. 1977'de DGSA Mimarlık Fakültesi'ni yüksek mimar olarak bitirdi. 1978 yılında Almanya'da lisansüstü çalışmalar yaparken Ortaçağ kentlerinin restorasyonu ve tarihsel çevre uygulamalarında bulundu.

Kurucusu olduğu sanayi kurumlarında 35 yıl görev yaptı. Emekliliğinin ardından İstanbul'da 2000 Osmanlı yapısının tanıtıldığı internet sayfasıyla geniş kesimlere ulaştı. Tanimat sonrası Osmanlı liman kentleri üstüne çalışmaktadır.

Osmanlı'da Selanik (2017), *Beyoğlu* (2018), *Cumhuriyet'te Beyoğlu* (2019), *İstanbul: Dersaadet* (2020) yazarın kent kültürü kitaplarıdır. Önemli tarihsel dönüşümlere ilişkin çalışmaları şunlardır: *Suikast* (2017), *Sürgün* (2018), *İsyan* (2018) ve *İşgal* (2020).

Beyoğlu kitabıyla 2018 yılı Sedat Simavi Sosyal Bilimler Ödülü'nü, 2019 yılında da Sarı Siyah Kültür ödülüne değer görüldü.

www.turanakinci.com

TURAN AKINCI

GALATA

*İstanbul'un 700 Yıllık
Kara Kutusu*

Remzi Kitabevi

GALATA / Turan Akıncı

© Remzi Kitabevi, 2021

Her hakkı saklıdır.

Bu yapıtın aynen ya da özet olarak
hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin
yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

Yayına hazırlayanlar: Ömer Erduran – Öner Ciravoğlu

Kapak fotoğrafı: Shutterstock/koraysa

Kapak düzeni: Ömer Erduran

ISBN 978-975-14-1996-5

BİRİNCİ BASIM: Nisan 2021

Kitabın basımı 2000 adet yapılmıştır.

Remzi Kitabevi A.Ş., Akmerkez E3-14, 34337 Etiler-İstanbul

Sertifika no: 10705

Tel (212) 282 2080 Faks (212) 282 2090

www.remzi.com.tr post@remzi.com.tr

Baskı ve cilt: Seçil Ofset, 100. Yıl Mah. Matbaacılar Sitesi

4. Cad. No: 77 Bağcılar-İstanbul

Sertifika no: 44903 / Tel (212) 629 0615

İÇİNDEKİLER

Galata'ya Dair, 7

GALATA'DA CENEVİZ KOLONİSİ, 9

Galata'da Ceneviz Tarihi, 11; Bizans Döneminde Cenevizliler, 11; Osmanlı'nın Kuruluş Döneminde Ceneviz İlişkileri, 24; Fetih Sonrası Ceneviz Devleti, 27; **Galata'nın Yönetimi, 36;** Galata'nın Nüfus Yapısı , 43; Galata'da Cemaatler, 45; Galata'da Mahalleler, 47; **Ceneviz Mimarisi, 51;** Galata Kent Dokusu, 51; Galata'da Ceneviz Yapıları, 53; **Ceneviz Ticaret Zinciri, 63;** Deniz Ticareti, 63; Ceneviz Ticaret Merkezleri, 65; Ceneviz Ticaret Ürünleri, 69

GALATA LİMANI, 77

Galata Limanı Tarihi, 79; Osmanlı Dönemi ve Liman, 81; Galata'ya Yeni Rıhtım , 83

GALATA KÜLTÜR VARLIKLARI, 89

Galata'da Eğitim Kurumları, 91; Mektepler, 91; Medreseler ve Sıbyan Mektepleri, 95; **Galata Kamu Yapıları, 97;** Karakolhaneler, 97; **Galata İbadethaneleri, 101;** Arap Camisi (Cami-Kilise-Cami Dönüşümü), 101; Osmanlı Dönemi Camileri, 104; Güntümüze Gelememiş Camiler, 111; Tekke ve Zaviyeler, 112; Ceneviz Latin Kiliseleri, 114; Tarihin Belleğindeki Latin Kiliseleri, 116; Ermeni Kiliseleri, 117; Türk Ortodoks Kiliseleri, 119; Rus Ortodoks Kiliseleri, 121; Musevi Sinagogları, 123; **Galata Su Yapıları, 133;** Hamamlar, 133; Sebiller, 134; Çeşmeler, 135

GALATA'DA OSMANLI ASKERİ TESİSLERİ, 147

Galata'da Osmanlı Askeri Sanayi, 149; Tersane-i Amire – Galata Tersanesi, 149; Tophane-i Amire, 158

GALATA SARRAFLARI, 167

Osmanlı'da Sarraflık, 169; Suriçi'nde ve Galata'da Sarraflar, 174; Darphane-i Amire, 180

GALATA'DA OSMANLI BORÇLANMASI, 183

Osmanlı Ekonomisinin Son Yüz Yılı (1820-1920), 185; II. Mahmut Dönemi (1808-1839), 186; Sultan Abdülmecit Dönemi (1839-1861), 187; Abdülaziz Dönemi (1861-1876), 196; V. Murat Dönemi (1876), 201; II. Abdülhamit Dönemi (1876-1909), 202; V. Mehmet Reşat Dönemi (1909-1918), 205; **Dış Borçlanma ve Galata, 207;** **Dönemin Önemli Olayları, 221;** 1838 – Baltalimanı Antlaşması, 221; Mali Sistem (İltizam),

224; Dersaadet Tahvilat Borsası (1866), 227; Borsada Konsolit Ticareti, 231; Mahmut Nedim Paşa'nın Sadareti, 233; Rumeli Demiryolları Vurgunu, 236; Ramazan Kararnamesi (1875), 240; Rüsüm-u Sitte İdaresi, 242; Muharrem Kararnamesi (1880), 242; Düyun-u Umumiye İdaresi, 246; Lorando ve Tubini Alacakları (1901) , 249; Borçlar Nereye Gitti?, 252

OSMANLI'DA LEVANTENLER, 255

Tarih Boyunca Levantenler, 257; Yabancılar Kapı Açılıyor, 258; **Levantenlerin Çalışma Alanları, 263;** Levantenlerin Yaşamı, 265; İstanbul Levantenleri, 267; Levantenler İzmir'de, 271; **Osmanlı Devleti'nin Tanıdığı İmtiyazlar, 276;** 1850 – Şirket-i Hayriye, 277; İzmir-Kasaba Demiryolu İmtiyazı (1866), 281; Dersaadet Tramvay İmtiyazı (1869), 282; Pera Tünel İmtiyazı (1869), 284; İstanbul Su Şirketi İmtiyazı (1822), 287; Bağdat Demiryolu İmtiyazı (1889), 290; İstanbul Elektrik İmtiyazı (1910), 293; İstanbul Telefon İmtiyazı (1911), 295

GALATA'DA BANKALAR, 299

Osmanlı merkez bankası, 301; Galata Bankaları, 305

GALATA'DA BANKERLER, 319

Kamondo ve Şürekası, 321; Galata'nın Önemli Bankerleri, 324; Galata'nın Orta Ölçekli Bankerleri, 331

GALATA'DA TİCARİ HANLAR, 335

Ticaret Merkezi Galata (1453-1960), 337; Tersane Caddesi ve Çevresi, 339; Bankalar Caddesi'nde Hanlar, 348; Kemankeş Mahallesi Hanları, 372; **Galata'nın Belleğindeki Hanlar, 382**

Ceneviz Zaman Dizini, 395

Osmanlı Borçlanması Zaman Dizini, 397

Kaynakça, 399

GALATA'YA DAİR

Bizans yönetimi Galata'yı 1267 yılında Cenevizlilere tahsis etti. Burada bir ticaret kolonisi kuruldu. Cenevizliler 1303 yılı itibariyle güvenlikleri için Galata'nın etrafına sur örmeye başladılar. Zaman içinde de bağımsız bir devlet oluşturup, Galata'yı kendi kültürlerine göre imar ettiler. Cenova'dan gönderilen Podesta ismi verilen valiler ve seçilen meclis ile koloni devleti kendini yönetti. Galata Limanı-Sakız Adası eksenli Karadeniz ve Akdeniz limanları arasında bir ticaret ağı kurdular. Bu düzen 186 yıl devam etti.

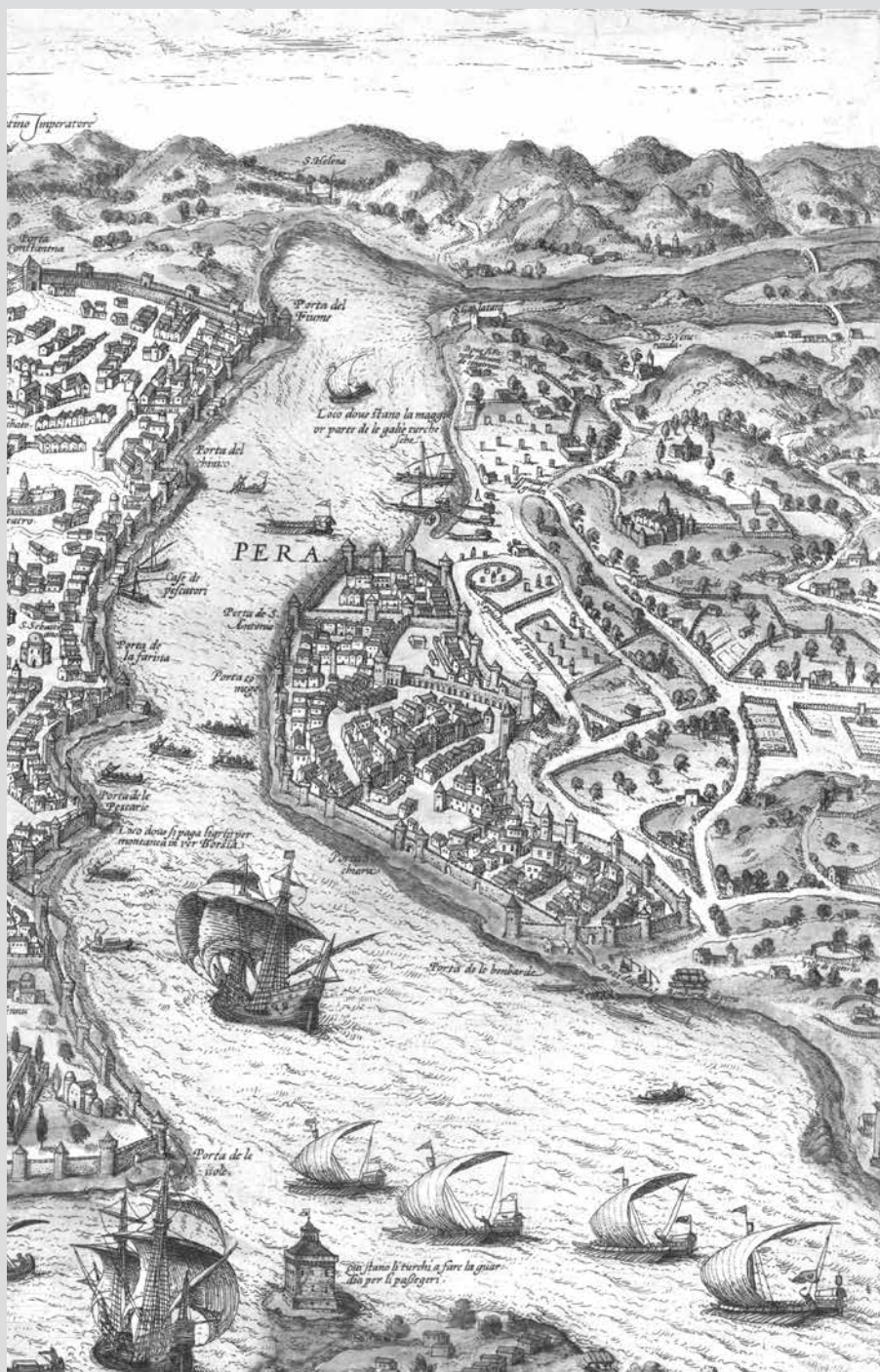
1453 yılında Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u fethedince Galata'da yaşayan Cenevizlilere 1 Haziran 1453 tarihinde bir Ahitname vererek bölgenin özerkliğini tanıdı. Dini, ticari ve yönetim özgürlüğü verdi. Galata'da Magnifica Comunita di Pera isimli devlet 350 yıl devam ederek 1805'e kadar yaşadı. Galata'nın bağlı olduğu Cenova şehri önce Fransız sonra da Sardunya işgaline uğrayınca buradaki devlet de son buldu. 1858 yılında 6. Daire kurulunca Galata surlarını yıkip bu alanları elden çıkardı ve böylece belediyenin masrafları ödendi.

Osmanlı maliyesinin gelirleri 1750 yılı itibariyle giderlerini karşılayamıyordu. Bu süreçte maliye, kullandığı çeşitli yöntemler ve iç borçlanma ile bu dönemi atlattı ama sonunda Galata'da borç alınacak sarraf kalmadı zira hazine hepsini emmişti. 1854 yılından itibaren Osmanlı Devleti yurtdışından borç almayaya başladı. 1854-1914 yılları arasında hazine 41 defa borç alarak 347 milyon altın borçlandı ama devletin eline 222 milyon lira geçti. İtfai oranı yüzde 64 idi. 1875 yılına gelindiğinde borçlar 230 milyon Osmanlı lirasına ulaşmış ve hazine tıkanmıştı. Devlet bu dönemde borçlarını ödeyemeyince moratoryum ilan etti. Bu borçlanma eylemlerinin hepsi Galata'daki bankalar, bankerler ve Dersaadet Tahvilat Borsası'nda yaşandı. Daha sonra Avrupa devletlerinin baskısıyla Düyun-u Umumiye idaresi kuruldu ve ödenmeye başlanan dış borçlar 1954 yılına kadar devam etti.

1838 yılında Baltalimanı İngiliz Ticaret Antlaşması, 1839 yılında Tanzimat Fermanı, 1856 yılında Islahat Fermanı ile Osmanlı Devleti Avrupalı ticaret adamlarına kapıları açtı. Bu dönem itibariyle Beyoğlu, Galata, İzmir, Selanik gibi liman şehirlerine 50 bin Levanten göçtü. Aynı dönemde Galata'da yabancı bankalar, sigorta şirketleri, denizcilik ithalatı ve mühendislik firmaları kuruldu. Limanın stratejik konumu nedeniyle bu bölge Osmanlı'nın en önemli ti-

caret merkezi haline geldi. Galata'da sürdürülen ticaretten büyük kazanç elde eden Levantenler için Beyoğlu doğal olarak bir konut bölgesi haline geldi. Buna ek olarak Levanten hayatının unsurları olan pasaj, lokanta, birahane, kokteyl salonu, pastane, kafe, tiyatro, opera, varyete, sinema, mağaza, fotoğraf dükkânı gibi mekânlar açıldı. Diğer bir deyişle Galata'daki sermaye Beyoğlu'nu kurmuş oldu.

Galata, 700 senelik zaman diliminde İstanbul'un para kaynağı ve ticaret merkezi oldu.

Byzantium Nunc Constantinopolis, Braun-Hogenberg (1572)

GALATA'DA CENEVİZ TARİHİ

Galata ve Pera İsimleri

Birçok tarihi kaynakta bu isimlerin birbirlerinin yerine kullanıldığı görülmektedir.

Galata, Bizans döneminde etrafı surlarla çevrilmiş olan bir bölgenin ismidir. Kökeni farklı yayınlarda farklı kelimelere dayandırılmıştır. Bu itibarla Galata kelimesinin kaynağı yeteri kadar net değildir. Galata'nın sınırları bugünkü Karaköy, Perşembe Pazarı, Azapkapı, Şişhane, Tünel Meydanı ile Tophane'de son bulur.

Pera kelimesi ise Yunancada suyun ötesi veya karşı taraf anlamındadır. Tanımlama olarak Pera bölgesi önceleri Galata Surları'nın kuzeydeki kapısı olan Kulekapısı'ndan başlayan ve Galatasaray Meydanı'na kadar olan bölgeydi. Zaman içinde bölge Taksim Meydanı'na kadar uzandı. Bugünkü İstiklal Caddesi bölgenin orta aksıydı.

Galata'nın İlkçağ'da bildiğimiz ismi Sykai olup Bizans İstanbulu'nun 13. bölgesi olarak kabul edildi. İmparator I. Constantinus (324-337) döneminde bölgenin etrafı surlarla çevrildi. I. Justianus döneminde ise Galata'ya birkaç önemli kamu binası yapıldı. I. Tiberius (578-582) döneminde ise Galata'nın inşası için güvenli bir kale kuruldu ve Haliç'in ağzını kapatan zincirin bir ucu bu kaleye bağlandı.

BİZANS DÖNEMİNDE CENEVİZLİLER

Bizans'ta İtalyan Kolonileri

İstanbul, Ortaçağ'da yalnızca büyük bir yerleşim değil, aynı zamanda tüm Akdeniz havzasının en büyük kenti ve ticaret merkeziydi. Şehrin ticari potansiyelinin artmasında İtalyan ticaret kolonilerinin önemli katkısı vardı zira onların deniz ulaşımındaki imkânları sayesinde İstanbul Akdeniz'deki birçok liman ile ticari bağlantıya sahip olmuştu.

Ortaçağ'da dört İtalyan ticaret kolonisi olan Venedik, Amalfi, Pisa ve Ceno-va İstanbul'a ticaret seferleri yapmaya başladılar. Bu kolonilere İstanbul'da ticaret yapmaları için pazar yeri tahsis edildi. Bizans pazarında egemen olmak isteyen koloniler aralarında sürekli olarak çatıştılar. İtalya cumhuriyetleri arasındaki kapışma ticaret hayatlarında kazandıkları güçle orantılı oluyordu.⁽¹⁾

İtalyan şehir devletleri Antik Çağ'dan beri gemi yapımı konusunda başarılıydı hatta mal taşıyan ticaret gemileri tasarımı konusunda çok ileri gitmişlerdi. Birçok Akdeniz limanında gemilerinin bakım-onarımı için küçük ebatlı tersaneler kurdular.⁽²⁾ Koloni oluşturdıkları liman kentlerinde kendi yönetim, bankacılık ve yargı kurumlarını da oluşturdular. Her şehir devletin farklı yasaları, arması, bayrağı vardı. İtalyan denizcileri her şehirde kent dokusunu etkileyen savunma yapıları, dini yapılar ve yönetim binaları kurdular. Bu yapılar genelde İtalya'daki şehir mimarilerine benzerdi. Özellikle Akdeniz liman kentlerinde bu çok net görülür. Liman koruyucuları mendirekler, limanın çalışma alanı ve rıhtımlar ile farklı mimari oluşturmuşlardı.⁽³⁾

1156 – Cenevizlilerin Bizans'a Gelişi

Ceneviz kelimesi İtalyanca Genovesi'den gelmektedir. Ortaçağ boyunca İtalya'daki şehir devletleri Akdeniz limanları arasında yaptıkları ticaret ile zenginleştiler. Bu devletlerden Amalfi, Pisa, Ceno-va ve Venedik Bizans şehirlerinde ticaret imtiyazına sahip oldular. İmtiyazlarla çok geliştiler ve bu onların İtalya içindeki güçlerine de yansıdı. Bu sayede İtalyan şehir devletleri diğer şehirleri egemenlikleri altına aldılar. Milano Dukalığı ve Sardunya Krallığı bu süreçte öne çıktı.

Cenevizliler, Bizans'a ilk defa 1142 yılında geldi.⁽⁴⁾ Bizans'tan Venedik ve Pisa şehirlerinin sahip olduğu ticari imtiyazları elde edebilmek için birçok defa girişimde bulundular. Sonunda Bizans ile 12 Ekim 1155 tarihinde bir anlaşma imzalayarak önce ticari imtiyaz sahibi, bir süre sonra da İstanbul'da kolonilerini oluşturacak mahalle sahibi oldular.⁽⁵⁾ Cenevizlilerin Bizans piyasasına girmesi Pisalıları ve Venediklileri huzursuz etti hatta İstanbul'da faaliyet gösteren tüccarlar arasında çok defa çatışmalar çıktı.⁽⁶⁾ Ceneviz, Venedik ve Pisalı tüccarlar

(1) Henri Pirenne, *Ortaçağ Kentleri*, Çev.: Şadan Karadeniz, İletişim Yayınları, 2003, s. 68-73.

(2) Nilgün Çöl, "Galata'nın Türk Dönemi Öncesi Askeri Oluşumları ve Kent Dokusu İlişkisi", Anadolu Üniversitesi, Sanat Tarihi Bölümü, Yayınlanmamış tez, Eskişehir, s. 1073.

(3) Predrak Matvejevic, *Akdeniz'in Kitabı*, Çev.: Tolga Esmer, YKY, İstanbul, 1999, s. 29-33.

(4) Kerim İlker Bulunur, *Osmanlı Galatası (1453-1600)*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2014, s. 23.

(5) Embolum de Sancta: Deposu olan iskele,

(6) Donald M. Nicol, *Bizans ve Venedik/Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine*, Çev.: Gül Çağalı Güven, Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2000, s. 90.

arasındaki rekabet 1162 yılından 1204 yılına kadar devam etti. Pazar hâkimiyeti tekrar tekrar bir koloniden diğerine geçti.⁽¹⁾

1201 yılında Cenova Cumhuriyeti Ottobone Della Croce'yi İstanbul'a gönderdi. Yapılan görüşmelerde Cenevizliler çok önemli imtiyazlar edindiler. Oturdıkları mahalleleri genişletme ve yeni bir liman ilave etme hakkına kavuştular.⁽²⁾

1204 – Latinlerin İstanbul'u İşgali

Venedik Cumhuriyeti Doge'sinin⁽³⁾ öncülüğünü yaptığı Haçlı orduları 1204 yılında İstanbul'u işgal etti. IV. Haçlı Seferi olarak da bilinen işgal yüzünden Bizans İmparatoru İstanbul dışına kaçıp Nympheon'da yeniden bir hükümet oluşturdu.⁽⁴⁾ Avrupa'dan gelen Latinler Bizans'ın tüm değerli sanat eserlerini ve zenginliklerini çalıp kendi ülkelerine götürdüler. İstanbul'da Doğu Latin Devleti kuruldu ve bu yönetim 57 yıl devam etti.⁽⁵⁾ Bu dönemde Venedikliler şehrin yönetiminde etkin oldular. Cenevizliler bu Haçlı seferine asker vermediler ve bu girişimin dışında kaldılar. İstanbul'da Latin devletin kurulması ile Cenevizliler Bizans topraklarındaki tüm ticaret kolonilerini ve neredeyse tüm Doğu Akdeniz ticaretini kaybettiler.⁽⁶⁾

Cenevizliler kaybettikleri ticaret piyasalarını tekrar ele geçirmek için İstanbul dışında bulunan Bizans İmparatoru'na elçiler gönderdiler. Bizans İmparatoru VIII. Michael Paleologos'a Latinleri İstanbul'dan kovmak için iş birliği önerdiler hatta bu mücadele için elli gemi tahsis edebileceklerini belirttiler. İmparator, Cenevizlilerin teklifini kabul etti. 13 Mart 1261 tarihinde Cenevizliler, Latinleri İstanbul'dan kovmak için VIII. Michael Paleologos ile bir anlaşma yaptılar.

10 Haziran 1261'de Cenova Cumhuriyeti tarafından da onaylanan Ceneviz-Bizans sözleşmesi, İstanbul'un geri alınmasını hedeflese de ittifakın bu konuda herhangi bir katkısı olmadı.⁽⁷⁾ Bizans İmparatoru VIII. Michael, Cenevizlilerin

(1) Donald M. Nicol, *Bizans ve Venedik/Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine*, Çev.: Gül Çağalı Güven, İstanbul Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2000, s. 90.

(2) a.g.e., s. 166.

(3) Venedik Cumhuriyeti Dogesi: Venedik Cumhuriyeti Başkanı. 697-1797 tarihleri arasında hüküm süren Venedik Cumhuriyeti'nde bir aristokrat seçmenler koleji tarafından seçilmiş olan kişidir. Doge seçildikten sonra hayat boyu devlet başkanlığı yapardı.

(4) Nympheon'da: Bugünkü Bursa-Kemalpaşa.

(5) Erhan Altunay-Selçuk Eracun, *İstanbul'un Latin Çağı: Dördüncü Haçlı Seferi, Latin İstilas ve Latin Krallığı*, Destek Yayınları, İstanbul, 2020, s. 47.

(6) Nilgün Çöl, "Galata'nın Türk Dönemi Öncesi Askeri Oluşumları ve Kent Dokusu İlişkisi", Anadolu Üniversitesi, Sanat Tarihi Bölümü, Yayınlanmamış Tez, Eskişehir, s. 1073.

(7) Wilhelm Heyd, *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, Çev.: Enver Ziya Karal, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2000, s. 480.

yardıma gerek kalmadan 25 Haziran 1261’de ani bir baskınla İstanbul’u geri aldı.⁽¹⁾ 15 Ağustos’ta imparator Yeni Constantin unvanıyla şehre girdi ve Cenevizlilere de antlaşma gereği elde ettikleri imtiyazları verdi.⁽²⁾ Ayrıca İstanbul dışında Bizans’ın dini koşullarını tanımak kaydıyla İzmir bölgesi, Sakız, Mıdilli, Girit ve Eğriboz adalarında da gümrük vergisi vermeden serbestçe ticaret yapma izni sağladı. Cenevizliler de bu ayrıcalıklara karşılık Bizans’a denizlerde destek vermeyi kabul ettiler. Verilen imtiyazlarla Karadeniz, Marmara ve Kuzey Ege’de ticareti ele geçirdiler. Bizans ile yaptıkları anlaşmanın sonunda ekonomik olarak çok güçlendiler.⁽³⁾

1261 Sonrası Ceneviz-Bizans İlişkileri

Bizans’ın İstanbul’u geri aldığı yıl Vatikan’da seçim yapıldı ve IV. Urbanus papa seçildi. Papa, Cenevizlilerin Bizans ile yaptığı anlaşmayı onaylamadı ve Cenevizlileri aforoz etti.⁽⁴⁾ Zira Cenevizliler IV. Haçlı Seferi’ne asker ve gemi vermemişlerdi. Ardından İstanbul’a karşı yeni bir Haçlı seferi yapılması için arayışlara girdi. Venedik ise Doğu Akdeniz’deki Memlûk tehdidi ve İstanbul’un kaybindan dolayı ekonomik bir kriz içindeydi ve Güney Ege sularında kilit bölgelerdeki pazarı kaybetmek istemiyordu. Papa, İtalyan coğrafyasında istenilmeyen ve kilise ile ayrı düşen II. Friedrich’in oğlu Sicilya Kralı Manfred ile bir araya gelmek istemedi.⁽⁵⁾ Sicilya’nın desteği olmadan güçlü bir donanma kurma imkânı yoktu ve Haçlı seferi başlamadan sonlandı.

Bizans-Ceneviz antlaşmasındaki maddelerden biri de Cenevizlilerin, Venedik’in Ege bölgesinden çıkartılmasında Bizans kuvvetlerine yardım etmesini içeriyordu. Ceneviz donanması Bizans’a destek verdi ama yetersiz kaldı. 1264 yılında Venedik güçleri Spezzia civarında, Bizans-Ceneviz donanması ile karşılaştı. Bu savaşı Venedik kazandı.⁽⁶⁾ İmparator VIII. Michael ise yenilginin sebebini Cenevizlilerde buldu ve onları İstanbul’dan Ereğli’ye sürdü.⁽⁷⁾ Bu gergin dönemde İstanbul’daki Ceneviz podestası Guglielmo Guercio, Cenova

(1) Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, Türk Tarih Kurumu, 2008, Ankara, s. 244-245.

(2) John Geanakoplos, *Emperor Michael Palaiologos and The West, 1258-1282*, Harvard University Press, Londra, 1959, s. 121.

(3) Steven Runciman, *Deniz Kuvvetlerinin Ortaçağ Tarihindeki Rolü*, Türk Tarih Kongresi, Ankara, 1943, s. 162.

(4) Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, Çev.: Fikret Işıltan, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2015, s. 418.

(5) Donald M. Nicol, *Bizans ve Venedik/Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine*, Çev.: Gül Çağalı Güven, İstanbul Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2000, s. 177.

(6) John Geanakoplos, *Emperor Michael Palaeologos and The West, 1258-1282*, Harvard University Press, Londra, 1959, s. 162.

(7) Wolfgang Müller Wiener, *Bizans’tan Osmanlı’ya İstanbul Limanı*, Çev.: Erol Özbek, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1998, s. 37.

Cumhuriyeti'nden bağımsız olarak Sicilya Kralı Manfred ile İstanbul'daki Latin İmparatorluğu'nun yeniden tesisi için anlaşmıştı. Bu haber üzerine Cenova Cumhuriyeti Guercio'yu görevinden aldı⁽¹⁾ ve onun yerine De Camilla'yı gönderdi. Cenova Cumhuriyeti resmen Bizans İmparatorundan af diledi. Cenevizlilerin Galata'da⁽²⁾ şehrin dışında müstakil bir bölgede yaşama hakkını talep etti.⁽³⁾

VIII. Michael, gelişmeler karşısında duruşunu bir süre bozmadı. İmparator, İtalyanlara bağlı kalmak istemiyordu ama onlarsız da edemiyordu zira iki konuda Cenevizlilere muhtaçtı. Birincisi ticaret Cenevizlilerin işiydi ve onlar sayesinde İstanbul'da hiçbir malın eksikliği çekilmiyordu. İkinci olarak da Batı'daki Katolik birliğine karşı desteğe ihtiyacı vardı.⁽⁴⁾ Özellikle Ceneviz donanması önemli bir güçtü. Bizans, bu dönemde yeni bir Haçlı seferinin başlamasından endişeliydi. İmparator önce Venedik ile ittifak kurmak istedi ancak Venedik görüşmelerde isteksizdi.⁽⁵⁾ Acil dış desteğe ihtiyacı olan Bizans, Venedik'e güvenemeyeceğini gördü.⁽⁶⁾

1267 – Cenevizlilerin Galata'da İskânı

İmparator VIII. Michael, bu dönemde tekrar Ceneviz'e yanaştı ve 1267 yılında bir dizi görüşmeler yapıldı. İmparator, Batı Katolik birleşmesine karşı denge politikası izledi. Cenevizlileri elinde tutmak için daha önce talepleri doğrultusunda onların Galata'da yaşamasını belirli şartlar dahilinde kabul etti.⁽⁷⁾ İki tarafı memnun eden bu kararla Cenevizliler şehirden çıkartılıp, bağımsız bir bölgeye yerleştirildi. Böylece Bizans halkı da ayrıştırıcı gördükleri Cenevizlilerden kurtulmuş oldu.

Bizans, başkentin restorasyonu için de onlarla iş birliği yapma kararı aldı.⁽⁸⁾ Galata'ya yerleşmek Ceneviz açısından da son derece olumluydu çünkü yeni edindiği bu topraklar İstanbul Boğazı'nda kendisine ait bir bölge olmanın yanı

(1) Kerim İlker Bulunur, *Osmanlı Galatası (1453-1600)*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2014, s. 29.

(2) Pera sözcüğü Grekçede karşı taraf anlamındadır. İlber Ortaylı, "Galata", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi XIII*, s. 303.

(3) Şerafettin Turan, *Türkiye ve İtalya*, Metis Yayınları, İstanbul, 1990, s. 37-38.

(4) Donald M. Nicol, *Bizans ve Venedik/Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine*, Çev.: Gül Çağalı Güven, İstanbul Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2000, s. 178.

(5) a.g.e., s. 179.

(6) Ünal Tanrıverdi, "1261 Sonrası Bizans-Ceneviz İlişkileri ve Cenevizlilerin Galata'ya Yerleşme Süreci", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ortaçağ Tarihi Anabilim Dalı, *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, Aralık 2019, s. 218.

(7) Şerafettin Turan, *Türkiye ve İtalya*, Metis Yayınları, İstanbul, 1990, s. 37.

(8) Cecily Hilsdale, *The Imperial at the End of Exile*, Dumbarton Oaks, Harvard Üniversitesi, Boston, 2010, s. 156.

sıra, Karadeniz'e de açılan bir kapıydı. Yeni kazanılan Galata limanının bir diğer avantajı da büyük tonajlı gemilerin yanaşabilmesiydi.⁽¹⁾

Cenevizliler Galata'ya iskân edildiler. Bizans'ta azınlık olan Pisalılar ve Venedikliler ise şehir içinde yaşamaya devam ettiler. Cenevizliler onlara tanınan bu imkânlarla karşılık bazı kurallara uymak zorundaydı. İmparatora koşulsuz itaat edeceklerdi. Bölgenin temsilcisi olan Podesta,⁽²⁾ saraya davet edildiğinde saygıyla imparatorun önünde eğilerek kendisine bağlılığını bildirecekti. Ceneviz gemileri imparatorluk sarayı önünden geçerken sancaklarla imparatoru selamlayacaklardı.⁽³⁾

Galata'nın kentsel dokusu Suriçi İstanbul'undan farklıydı. 13. yüzyılda İtalyan denizcilerin kazandıkları güç, ticaret yaptıkları limanlarda ticari çıkarlarına uygun koloni kentleri kurmalarına olanak sağlıyordu. Bu kentler genelde limana bakan yamaçlara kuruluyordu ve bu yamaçlar merdivenli sokaklarla birbirine bağlanıyordu. Arazinin eğimine uygun taraçalar oluşturarak yaşadıkları kentleri biçimlendiriyorlardı.

1267 yılında Galata'ya yerleşen Cenevizliler zaman içinde bölgeyi benimседiler ve burada daha huzurlu yaşamaya başladılar zira Galata'nın Bizans şehri içinden daha avantajlı olduğuna karar verdiler.⁽⁴⁾ Şehir içinde imkânlar sınırlıydı ve diğer tüccar azınlıklar da faaliyet gösteriyordu. Bu sebeple Cenevizlilerin ticaretlerini geliştirmesi zordu. Oysa Galata'da kendilerinden başka kimse yoktu ve gelişme imkânları fazlaydı. Galata kıyılarına gemilerin yanaşması daha kolaydı. Cenevizliler Galata'yı kendi amaçlarına uygun bir şekilde imar ettiler. Şehrin merkezine Loggia binası, kıyıya gümrük binası ve depolar inşa ettiler. Günümüzdeki Bankalar Caddesi'ne ise Podesta için bir yönetim binası yaptılar.

İmparator VIII. Michael'in Bölge Siyaseti

Bizans-Ceneviz Antlaşması üzerine bölgede dengeler değişti. Venedik önemli ticari kayıplara uğrayınca Bizans ile ilişkileri düzeltmek için yeniden İstanbul'a elçiler gönderdi. 1 Kasım 1267 günü Venedik elçisi imparatora Yeni Constatinus olarak hitap etti.⁽⁵⁾ Bu ziyaretler sonunda Bizans ile Venedik arasında 4 Nisan 1268'de yeni bir anlaşma yapıldı. Bu anlaşma beş yıllık bir ittifak

(1) Wolfgang Müller Wiener, *Bizans'tan Osmanlı'ya İstanbul Limanı*, Çev.: Erol Özbek, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1998, s. 38-39.

(2) Podesta: Ceneviz Valisi.

(3) a.g.e., s. 38.

(4) Kerim İlker Bulunur, *Osmanlı Galatası (1453-1600)*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2014, s. 28.

(5) Donald M. Nicol, *Bizans ve Venedik/Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine*, Çev.: Gül Çağalı Güven, İstanbul Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2000, s. 180.

sağlıyordu⁽¹⁾ ama Venedik Cumhuriyeti'nin beklentilerinden uzaktı.⁽²⁾ Bizans-Ceneviz-Venedik üçgeninde geçici bir huzur sağlanmıştı. Ancak Batı'daki Katolik Birliği'nde gelişmeler bölge dengesini bozdu. 1266'da kilisenin pek hoşlanmadığı Sicilya Kralı Manfred, Benevento bölgesindeki savaşta öldü. Planlanan Haçlı seferinin lideri olması beklenen Charles d'Anjou⁽³⁾ bunu fırsat sayarak Manfred'in sahip olduğu toprakları ele geçirdi.⁽⁴⁾ Charles d'Anjou ve II. Baoudouin⁽⁵⁾ önderliğindeki Batı Katolik Birliği, Bizans coğrafyasına karadan ve denizden yaklaştı.

Venedik Doge'u Reniero Zeno, 30 Haziran 1268'de Bizans antlaşmasını onayladıktan hemen sonra öldü. İmparator VIII. Michael ise bu antlaşmanın devam etmesi için çabaladı ve yeni Doge Lorenzo Tiepolo'ya elçiler yolladı. İmparatora göre beş yıllık yeni antlaşma Batılı güçlerin birleşmesinin ve deniz yoluyla Bizans'a saldırmasının önüne geçecekti.⁽⁶⁾ 1270 yılı ağustos ayında Bizans-Venedik Antlaşması yenilendi. İmparator VIII. Michael'in gerçekçi siyaseti yeni bir Haçlı seferini engellemiş oldu. Bu dönemde Charles d'Anjou, Venedik'i Katolik Kutsal İttifakına katılmaya çağırsa da Venedik pazarlarını kaybetmemek için bu çağırışı kabul etmedi. Bu adım İmparator VIII. Michael'in işine yaradı.⁽⁷⁾ Bizans İmparatoru, Ceneviz ve Venedik ile yaptığı anlaşmalarla geçici bir sükûnet sağladı. Ancak bu durum Charles d'Anjou liderliğindeki Haçlı Seferi düşüncesini etkilememişti ve Katolik Kilisesi güç toplamaya devam ediyordu. Bu dönemde Bizans İmparatoru Papa IV. Clemens'e elçiler gönderdiyse de başarılı olamadı.⁽⁸⁾

1271 yılında Papa vefat etti ve yerine X. Gregorius seçildi. Yeni gelen Papa, Clemens'in aksine Ortodoks kilisesiyle ilet yakınlaşma taraftarıydı. Amacı kiliselerin birleşmesini ve Bizans İmparatoru'nun Roma'ya bağlılığını sağlamak-

(1) 4 Nisan 1268 anlaşmasına göre taraflar birbirlerinin düşmanları ile iş birliği yapamayacaklardı. Venedik Bizans'a lojistik destek sağlayacaktı. Buna karşın Venedik'in kolonileri olan Girit, Koron ve Modon'a karşı çıkmayacaktı.

(2) Işın Demirkent, "1082-1302 Yılları Arasında Bizans Venedik-İlişkilerine Kısa Bir Bakış", *İstanbul Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, İstanbul, 2000, S. 36, s. 149.

(3) Charles d'Anjou (1226-1285): Fransa Kralı VIII. Louis ile Blanche Kastili'nin en küçük oğluydu. Fransa Kralı olacak IX. Louis'in ve Toulouse Kontu II. Alfonso'nun küçük kardeşiydi. Ağabeyi olan IX. Louis 1247'de Anjou ve Maine Kontu yaptı. 1262 yılında verilen Papalık izniyle Hohenstaufen Hanedanı altında bulunan Sicilya'yı 1266 yılında fethedip Sicilya Kralı unvanını aldı.

(4) Charles d'Anjou, Sicilya Kralı Manfred'e bağlı Ege Adaları'nı ve Korfu Adası'nı ele geçirdi.

(5) İstanbul Latin Devleti'nin son kralı.

(6) Donald M. Nicol, *Bizans ve Venedik/Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine*, Çev.: Gül Çağalı Güven, İstanbul Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2000, s. 181.

(7) Ünal Tanrıverdi, "1261 Sonrası Bizans-Ceneviz İlişkileri ve Cenevizlilerin Galata'ya Yerleşme Süreci", *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ortaçağ Tarihi Anabilim Dalı, Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, Aralık 2019, s. 218.

(8) Papa IV. Clemens, Bizans ile yakınlığından dolayı Cenevizlileri de aforoz etti.

Galata'da kültür, tarihsel yapılar ve ticari yaşam...

İstanbul'un kadim semtlerinden biri olan Galata, Bizans İmparatoru tarafından 1267 yılında Cenevizlilere tahsis edildi. Galata'nın bu özel konumu İstanbul'un fethinden sonra da devam etti. Fatih Sultan Mehmet, fethin hemen ertesi günü 1 Haziran 1453'te bir ahitname ile Galata'nın özerkliğini tanımış oldu. "Magnifica Comunita di Pera" adlı bu oluşum 350 yıl devam etti.

Çeşitli dinlerin ve kültürlerin bir arada yaşadığı bu bölge, aynı zamanda ticaret ve finans dünyasının da merkezi oldu. Fetihten tam 400 yıl sonra Osmanlı yönetiminin borçlanma ihtiyacı duymasıyla birlikte Galata bankerleri devreye girdi. Borçlanmalar Galata Dersaadet Tahvil Borsası üzerinden yapıldı. Bu durum Osmanlı devletinin 1875 yılında borçlarını ödeyemeyip iflas etmesine kadar sürdü.

Araştırmacı yazar Turan Akıncı bu kitapta, ticari ilişkilerin yanı sıra Galata'daki tarihsel yapıları, kültürel yaşamı ve Levantenlerin toplumsal konumunu belgeleriyle gün ışığına çıkarıyor.

www.remzi.com.tr

ISBN 978-975-14-1996-5

9 789751 419965